

*Slovensko
društvo
za preučevanje
18. stoletja*

BILTEN

4, 2012

Bilten, št. 4, 2012

Izdajatelj:

Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja

Naslov:

ZRC SAZU, Novi trg 2, 1000 Ljubljana

Urednik:

dr. Miha Preinfalk, Ljubljana

Redakcija te številke je bila zaključena:

10. decembra 2012

Naklada:

100 izvodov

ISSN 1855-8445

Uvodna beseda

Za našim društvom je še eno uspešno leto. Organizirali smo pet zanimivih predavanj, med katerimi je bilo najbolj odmevno tisto, ki ga je o nekdanjih prepovedanih knjigah pripravil dr. Luka Vidmar. Predavanje, ki se je odvilo v avtentičnem okolju Semeniške knjižnice, kjer veliko tovrstnih knjig še vedno hranijo, je našlo odmev tudi v dnevnem časopisju.

Velik obisk, ki ga beležimo ob društvenih predavanjih in drugih organiziranih dogodkih, priča o tem, da so teme 18. stoletja privlačne in zanimive za širši krog ljudi. To verjetno ni naključje. Vedeti moramo namreč, da je prav omenjeno stoletje s svojimi razsvetljskimi idejami aktualno še danes, čeprav smo v časovnem smislu vedno bolj oddaljeni od njega. V razsvetljenem 18. stoletju so bili postavljeni temelji humane človeške družbe, ki jih lahko upravičeno štejejo za najpomembnejše dosežke moderne dobe.

Po konkreten primer ni treba daleč. Dovolj je že, če pod drobnogled postavimo predavanje, ki ga je letos maja imel dr. Gorazd Stariha glede kaznovanja tatov. Če je bila še v začetku 18. stoletja za tovrstne prestopke edina »prava« sankcija smrtna kazen, se je stanje na tem področju proti koncu stoletja že toliko spremenilo, da so bili tudi večkratni prestopniki obsojeni le na zaporne kazni, pogosto pa so si sodniki dali opravka tudi z iskanjem vzrokov za prestopnikova dejanja – poleg oteževalnih so iskali tudi olajševalne okoliščine. To je le eden od primerov, ki dokazujejo, kako dolgoročne so bile posledice razsvetljske misli 18. stoletja – njene pozitivne učinke občutimo še v današnjem času.

Poleg omenjenih predavanj je društvo v marcu organiziralo tudi zanimiv obisk restavratorsko-konservatorske delavnice v Arhivu Republike Slovenije. Blanka Avguštin Florjanovič in Darja Harauer sta nam predstavili konserviranje in restavriranje knjižnih vezav 18. stoletja ter njihovo uporabo. Tudi na tem področju se je 18.

stoletje izkazalo za mejno (sicer bolj v negativnem smislu), saj mu sledi upad kvalitetnih materialov in tehnik vezav.

Konec maja pa smo organizirali obisk dvorca Smlednik. Eden njegovih solastnikov, dr. Franci Lazarini, nas je popeljal skozi dvorec, njegovo zgodovino, ogledali pa smo si tudi smledniško cerkev, povezano z baroni Lazariniji, ter stari grad Smlednik z znamenitim križevim potom.

Skratka, 18. stoletje je in ostaja zanimiv raziskovalni fenomen, ki se mu bo naše društvo še naprej intenzivno posvečalo.

Miha Preinfalk
urednik Biltena

VSEBINA

Povzetki predavanj 2012

dr. Gorazd Stariha: Kaznovanje roparjev in tatov od začetka 18. do začetka 19. stoletja

doc. dr. Andreja Legan Ravnikar: Razvoj slovenskega strokovnega izrazja na prelomu iz 18. v 19. stoletje in Valentin Vodnik

Žiga Zwitter: Podložniški zapuščinski inventarji 17. in zgodnjega 18. stoletja kot vir za okoljsko, gospodarsko in družbeno zgodovino

dr. Luka Vidmar: Prepovedane knjige na Kranjskem do konca 18. stoletja

doc. dr. Stanko Kokole: Robbov Narcis in nimfa Eho: okamenela podoba in nevidni odmev poganske bajke sredi 18. stoletja

Bibliografija o 18. stoletju na Slovenskem (2000–2012)

LITERARNA ZGODOVINA – (zbrala dr. Luka Vidmar in dr. Matija Ogrin)

PRAVNA ZGODOVINA – (zbral doc. dr. Marko Kambič)

POVZETKI PREDAVANJ 2012

15. predavanje – 23. 2. 2012

Žiga Zwitter, Ljubljana

Podložniški zapuščinski inventarji 17. in zgodnjega 18. stoletja kot vir za okoljsko, gospodarsko in družbeno zgodovino

Kljub navidezni popolnosti v inventarjih ne najdemo vsega premoženja – posledica v času in prostoru neenotnih navodil, kaj popisati, odtujevanja predmetov pred inventuro, nenatančnosti popisovalcev, interpretacije drugih, da so lastniki (zapuščinski inventar je namenjen premoženju zapustnika), nepopisovanja predmetov, ki so bili del nepremičnin – lahko tudi miz in podobne opreme. Navedba količine predmetov s števili, deljivimi z 12, je manj zanesljiva, saj gre lahko za mnogokratnike ducata. Pred analizo moramo ugotoviti pomanjkljivosti vzorca inventarjev, ki ga obravnavamo.

Iz nekaterih inventarjev razberemo starost ljudi, okvirno datacijo smrti in ponekod poroke, če ni boljših virov, zelo okvirno velikost družin in prisotnost hišnih poslov. Dovolj velik preučevani vzorec posmrtnih inventarjev nudi vpogled v nihanje mortalitete. Inventarji izkazujejo prostorsko in družbeno mobilnost prebivalstva. Popisi knjig nudijo delen vpogled v pismenost, v splošnem se ne moremo zanesti, da so knjige popisane dosledno.

V inventarjih se v osnovah kaže raven blaginje. Pomembnejše od celotnih bilanc so primerjave vrednosti tistih predmetov, ki so v vzorcu primerljivi. Cenitve v inventarjih nekoliko podcenjujejo tržno vrednost popisane. Ponekod na Slovenskem so v inventarje zajete tako premoženja kot nepremičnine, drugod le pre-

mičnine. Možen je vpliv oblike zakupa na to, ali so med nepremičninami popisali le stavbe ali tudi zemljišča.

Preučevalcem gospodarskih dejavnosti inventarji nudijo podatke o uveljavljanju novih kultur; a sta denimo koruza in detelja lahko označeni z imeni rastlin, ki so jih pridelovali že prej. Ponekod razberemo podatke o obdelovalnem načinu, o napredku na področju kmetijskega orodja, ponekod o njivski površini. Pri ocenjevanju pridelka moramo upoštevati čas inventure; ugodna je cenitev letine na polju tik pred žetvijo. Metodološki izziv predstavljajo mere, saj pogosto ni jasno, katera merska enota natanko je mišljena ali koliko je merila. Inventarji preučevalcem obrti in trgovine nudijo obrise gravitacijskih območij, preučitev premoženj v nekaterih primerih omogoča dognati, ali je bila dopolnilna dejavnost na kmetiji gospodarska nuja ali vir dodatne blaginje. Izpričujejo pogoste kredite na podeželju. Kot upniki so nastopali ljudje više in niže na družbeni lestvici, zlasti zemljiški gospod in uradniki, sokrajani, podeželani iz drugih krajev, prebivalci mest in trgov, cerkve. Delno gre za odložena plačila, delno za prava posojila denarja ali naturalij. Višina posojil je bila zelo različna, večjih kreditov kmetje niso najemali le za odplačilo dolgov, ampak tudi za investicije.

V študiji primera obravnavamo inventarje 8 kmetij s severa Solčavskega, podložnih gospostvu iz Dobrle vasi. Za večino od njih je iz preučevanega časa ohranjenih več inventarjev; na primeru teh za hubo Goler predstavljamo selitev čez gornjegrajsko-dobrolsko gosposčinsko mejo. Ugotavljamo, kako so na poseljenost kmetij vplivala klimatska nihanja; zaradi za kmetijstvo robnih podnebnih razmer je namreč vpliv vremena in klime na njihovo poseljenost precej dobro izražen. Vremenske razmere so vplivale tako na poljedelstvo kot na živinorejo. Hladna in vlažna poletja, ki so se ob koncu 17. stoletja vrstila, so povzročala težave pri zorenju in sušenju žita in sušenju sena. Kljub veliki nadmorski višini žita na teh kmetijah niso pridelovali le jaro, Macesnikov inventar iz leta 1668 izpričuje delno ozimno setev; tudi zimsko vreme je torej vplivalo na

žitno letino. Negativne bilance inventarjev se med letoma 1630 in 1710 (za sam prehod iz 17. v 18. stoletje inventarji niso ohranjeni) kopičijo v drugi polovici obravnavanega časa, ko slabe letine na tem območju delno izpričujejo tudi ostali viri. Z začetka zadnje četrtine 17. stoletja, ko se inventarji z negativno bilanco v vzorcu najbolj kopičijo, viri izpričujejo gospodarske težave visoko ležečih kmetij tudi v bližnjem gornjegrajskem in ženeškem gospostvu. Poleg naravnih razmer je na poseljenost močno vplival družbeni faktor; bilanca premoženja kmetije Rogar se je med letoma 1688 in 1693 spremenila z negativne na za okoli 200 goldinarjev pozitivno. Tudi seznam del, ki jih je na prej zaradi slabih letin opuščnem Krofičevem na prehodu iz 17. v 18. stoletje opravil novi gospodar, nekdanji kajžar iz Železne Kaple ali njene bližine, dokazuje velik pomen človeške iniciative. Inventarji izpričujejo razširjeno prakso dajanja živine v rejo drugemu kmetu, na Solčavskem so redili celo živino iz Podjune. Kolarjev inventar iz leta 1710 razkriva, da je jemanje živine v rejo kmetiji predstavljalo vir dohodka. Ker celotne bilance niso povsem ustrezen kazalec, bomo preučili možnost primerjanja inventarizirane živine; priporočljiva je pretvorba v enoto glave vélike živine. Inventarji izpričujejo izdatke kmetov za obrtnike – npr. tesarskih, tkalskih in krojaških del niso povsod opravili sami. Zgodnji status animarum za Solčavsko in Golerjev inventar iz leta 1698 postavljata v kontekst navedbo urbarja, da je ta huba leta 1699 opustela »auß mangl Geldt vnnd Leüth« – inventar izpričuje obsežna pia legata, na Solčavskem pa tedaj ni bilo splošnega demografskega primanjkljaja. V inventarjih obravnavanih 8 kmetij nastopajo različni upniki, med njimi cerkev sv. Duha, sorodniki; oddaljeni upniki, denimo mogotec Gubanc pri Železni Kapli. Glede odplačevanja srečamo mdr. določilo, da bo moral v primeru prekoračitve dogovorjenega roka dolžnik povrniti skoraj dvojno vrednost kredita. Za odplačilo nekaterih posojil so jamčili poroki, v nekaterih primerih je šlo za zastavo premoženja, npr. živine. Inventarji izkazujejo gravitacijo na Koroško.

16. predavanje – 12. 4. 2012

Andreja Legan Ravnikar, *Ljubljana*

Razvoj slovenskega strokovnega izrazja na prelomu iz 18. v 19. stoletje in Valentin Vodnik

V okviru narodnoprerdnega dela slovenskih izobražencev so razsvetljenske ideje začele z uresničevanjem zahtevnih nalog: s prenovno slovenskega knjižnega jezika, s slovnico, ki je prepoznavala sistemsko izvornost slovenščine, in s pripravo sodobnega nemško-slovenskega slovarja za potrebe v nemščini šolanih slovenskih izobražencev. Iz zavesti o pomenu izobrazbe za gospodarski napredek države (reforme Marije Terezije in Jožefa II.) so se tudi v notranje-avstrijskih deželah okrepila prizadevanja za napredek različnih panog kmetijstva. Koristna posledica je bilo postopno uveljavljanje kmetijskih in drugih strok v javni rabi (začetki rabe slovenščine v strokovnem šolstvu), izdaja poljudnih strokovnih izdaj v slovenskem jeziku (prevodi, priredbe) ter razvoj slovenskega strokovnega izrazja in jezika.

Valentin Vodnik (1758–1819) je v zadnjem desetletju 18. stoletja in prvih dvajsetih letih 19. stoletja občutno zaznamoval najstarejše obdobje načrtnega prizadevanja za oblikovanje slovenskega izrazja različnih strokovnih področij. V njegovih priročnikih (*Kuharske bukve*, 1799, *Babištvo ali porodnizharski vuk za babize*, 1818), učbenikih (*Pifmenost ali gramatika sa perve shole*, 1811, *ABEZEDA ali Asbuka, Das ABC-Buch, L'Abécé*, 1812, rokopisna učbenika za učenje francoščine in italijanščine), pratikah (*Velika pratika* za leta 1795, 1796, 1797), časniku (*LUBLANSKE NOVIZE od vsih krajev zeliga fjeta*, 1797, I. letnik/103 št.), rokopisnem slovarju (*Slowenisches Wörterbuch – Slovenske Besednjak* (1804–1806–1817) in prevodih patentov se pojavlja obilica strokovnih

poimenovanj. To so bili strokovni izrazi iz različnih panog kmetijstva in obrti, prehrane, trgovine, računstva in bančništva, vojske in tehnike, jezikoslovja, porodništva; pravno, upravno in politično izrazje; osnovni strokovni izrazi iz astronomije, meteorologije, geologije in geografije.

S pomočjo tujih vzorov je Vodnik sprejel teoretična načela o oblikovanju strokovnega izrazja (npr. načelo motiviranosti, sistemske tvorjenosti) in upošteval formalne značilnosti strokovnih besedil (hierarhična razdelitev strokovne vsebine po poglavjih, povzetki, dvojezični seznam strokovnih izrazov itd.). Zavedal se je, da ima vsaka stroka specialno izrazje, ki ga je treba normirati. Najprej je priporočal poiskati slovensko izrazje iz različnih slovenskih pokrajin. Nemščini se je pri sprejemanju strokovnih poimenovanj iz tujih jezikov deklarativno najbolj izogibal, saj je bil to čas prizadevanj, da bi bili tuji, iz znanih zgodovinskih okoliščin predvsem nemški vplivi, čim manjši. Kljub temu se je zaradi posebnega položaja nemščine kot uradnega in učnega jezika in po večini nemških prevodnih predlog slovensko strokovno izrazje občutno oblikovalo pod njenim vplivom. Tako je Vodnik strokovne izraze iz nemščine v slovenski jezik raje prevajal, a je pri tem dostikrat kalkiral. S prevajanjem nemških zloženih strokovnih izrazov (zlaganje v nemščini kot najpogostejši besedotvorni postopek!) v slovenščino so se oblikovali štirje tipi:

1. Nemške zloženske je Vodnik malokrat prevajal z zloženkami oz. sklopi. Te imajo enega ali oba korenska morfema kalkirana (sprejeta nemška poimenovalna motivacija!), medponski in priponski obrazilni morfem pa sta slovenska, npr. Sternseher – *zvezdogled*, Sternseherin – *zvezdogledka*.

2. Pogosto je Vodnik nemške zloženske prevajal z izpeljankami, ki so praviloma delno kalkirane, kar pomeni, da je prvi ali drugi korenski morfem nemške zloženske ohranil pomenske sestavine v slovenskem prevodu, preostali pa se je pretvoril v slovensko priponsko obrazilo, npr. Rechenkunst – *števstvo*, Lungenkrankheit – *pluč-*

nica, Kopfsteuer – *glavnica*, Fragezeihen – *prašaj*. Bistveno manj je samostojnih prevodov nemških zložen, npr. v slovarju: Handbeil – *sekirica*, baltica, korošica, *sekirčica*; Weinlese, die – *branje*, *bratva*, *terganje*, *tergatva*.

3. Tudi prevodi nemških zložen z večbesednimi poimenovanji so dostikrat kalkirani – kadar se v prevodu ohranja pomenska motivacija obeh korenskih morfemov nemške zloženke – ali delno kalkirani – če je le eden od korenskih morfemov v slovenščini ohranil enake pomenske sestavine kot v nemščini. Prevod zložen v levoprilastkovne zveze je potrjen pri največjem številu strokovnih izrazov v slovarju: Zunftbrief – *poterdivno pismo*, Verzichtbrief – *odpovedno pismo*, Beweisschrift – *poverjetno pismo*, Scheidebrief – *ločitno pismo*, *ločno pismo*, Schuldbrief – *dolžno pismo*, Freybrief – *odpustno pismo*, Kaufbrief – *kupno pismo*, Heischbrief – *napovedno pismo*. Malo je prevodov nemških zložen s slovenskimi tvorjenkami ali netvorjenkami z lastno pomenskosestavinsko zgradbo, npr. Sommerweizen – *jara pšenica* (tudi: *jarica*); Kräuterbrot – *zelišna potica*; Jännerschein – *prosincovi mlaj*. Samostojni prevodi nemških zložen v levoprilastkovne zveze se pojavljajo le izjemoma, npr. v slovarju: Lungenentzündung – *črn ovčic* (tudi: *sercin* auch *plučen prisad*, *pluč'n sajovic*).

4. Nemške zloženke je Vodnik prevajal tudi s samostalniškimi zvezami z desnim samostalniškim prilastkom, ki imajo ob sistemsko primernejših izpeljankah večkrat le pojasnjevalno vlogo. Nekatere prevodne ustreznice ne ustrezajo slovenskim besedotvornim in skladijskim zakonitostim, npr. Schauherr – *gospod* – *ogleda*; Gerichtssaß – *pravici podložni*, *v' pravdah podložni*, druge se naravno vključujejo v slovenski tvorbeni sistem, npr. Nutzungsanschlag – *cenenje prihodkov*, Wörtfügung – *skladanje besedi*.

Od tujih jezikov je Vodnik priporočal rabo latinskih terminov kot vzporednih poimenovanj v medicinski stroki (za zagotavljanje pomenske enoznačnosti in nedvoumnosti rabe) in v jezikoslovju (v slovnici je latinske dvojnice zapisoval namesto

definicij). Zaradi velike strukturne sorodnosti slovenščine s hrvaščino, ruščino in staro cerkveno slovanščino (arhaizmi) je Vodnik pri poimenovalnih zadregah, npr. pri slovničnem izrazju, strokovne izraze večkrat prevzemal iz njih. Vpliv francoščine z novimi prevzetimi političnimi, upravnimi in vojaškimi izrazi, sprejetimi dostikrat s posredovanjem nemščine (vojno dopisništvo prek *Wiener Zeitung* v *Lublanske novice*), je bil kratkotrajen.

17. predavanje – 29. 5. 2012

Gorazd Stariha, *Kranj*

Kaznovanje roparjev in tatov od začetka 18. do začetka 19. stoletja

Prehod iz 18. v 19. stoletje je doba, v kateri so kaznovalni spektakel izvrševanja telesnih kazni vse bolj začele zamenjevati prostostne kazni. To je doba, ko telesne muke niso več predstavljale glavne kazni za hudodelce, ampak je »v skladu z novimi spoznanji« glavno vlogo začel prevzemati zapor kot kazen, ki je bolj prizadevala dušo kot telo.

Če se ozremo po zakonodaji, je bil v prvi polovici 18. stoletja v veljavi na kazenskem področju še kazenski zakonik cesarja Karla iz leta 1532, *Constitutio Criminalis Carolina*. To je bil še čas, ko je bil kaznovalni spektakel s sekanjem udov in razkazovanjem izmaličenih trupel še pomemben kot svarilo množicam.

V ta čas krutih kazni in še bolj krutih zaslišanj sodi tudi primer tatu Gregorja Alaufa, za katerega se nam je ohranila sodba, ena redkih iz tega časa, v kateri so naštetja tudi njegova dejanja. Gregor je bil rojen v Veliki Štangi, »deloval« pa je v Ljubljani in okolici. V poročilu preiskovalne komisije iz februarja 1711 so mu naštetli 48 kraj, večino iz leta 1710. Vse te kraje je s »temeljitim« zaslišanjem tudi priznal. Vsaka kraja zase ni bila nič posebnega, vendar pa je najverjetneje število le-teh prineslo končno obsodbo, to je, da so mu s »cesarskim mečem« 15. julija 1711 odrobili glavo, jo pribili na vislice, telo pa zakopali.

V drugi polovici 18. stoletja pa pride v pogledih na kaznovanje do večji sprememb. Novi občni kazenskopравни red, ki ga je leta 1768 izdala Marija Terezija (*Constitutio Criminalis Theresiana*), sicer še ne prinaša bistvenih sprememb glede na karolino. Leta 1776 pa je nato Marija Terezija odpravila torturo in je zato

morala preklicati večji del zakonika. V tem se nedvomno izraža novo razmišljanje dobe, ki je zajeto v delu Beccarie (avtorja dela *O zločinih in kaznih*, 1764) in njegovih zahtevah po odpravi mučenja in smrtne kazni. V tem obdobju, v sredini 18. stoletja, so v ospredje začele stopati prostostne kazni in posledica je tudi porast števila kaznilnic (Ljubljana jo je na primer dobila leta 1754).

V prvi polovici 18. stoletja so tatove obešali in jim sekali glave brez milosti, vsaj večjim in nepoboljšljivim. Tat, kot je bil Gregor Alauf, ki je kradel tako rekoč dnevno, pa čeprav samo malenkosti in največkrat hrano, ni imel v tistem času nobene možnosti, da ostane živ. V drugi polovici 18. stoletja pa je bilo to že bistveno drugače. Lep primer za to je nepoboljšljivi tat Jurij Juranovič, ki je bil prvič kaznovan zaradi kraje leta 1769. Takrat je bil zaradi kraje psov kaznovan samo z devetimi dnevi zapora in 35 udarci s palico. Že naslednje leto, 1770, so ga spet obravnavali zaradi kraj in ga obsodili na leto dni prisilnega dela na tržaški utrdbi. Ko so ga v letu 1771 odpustili od tam, je kradel vedno pogosteje in na sodni obravnavi leta 1773 je bil že skoraj obsojen na smrt, a je bila končna kazen le bolj mila – štiri leta je v železju pometal ljubljanske ulice. Po prestani kazni, leta 1777, so ga že naslednje leto zgrabili kot potepuha, ga vtaknili v vojsko in leta 1779 poslali na Češko kot topničarskega hlapca. Po vrnitvi so ga odpustili iz vojske in že leta 1781 se je ponovno znašel v kazenski preiskavi. Tokrat je preiskava potekala zgolj za njegove podvige od odpustitve iz vojske, vendar je bilo že tega povsem dovolj, da so ga kot nepoboljšljivca obsodili na smrt z obešanjem. Vendar so nazadnje Juranoviča le pomilostili na deset let prisilnega dela na tržaških šancah.

Če torej primer Gregorja Juranoviča primerjamo z onim Gregorja Alaufa z začetka stoletja, lahko za Alaufa rečemo, da je imel morda na grbi res več primerov (ki se jih je glede na tedanjo obliko zasliševanja tudi laže izpovedal) kot Juranovič, ki pa je imel na vesti težje kraje. Velika razlika pa je bila očitno v postopku. V sodbi prvega Gregorja so našteve njegove kraje in na koncu povsem

kratek zaključek, da so sodniki sklenili, da ga predajajo rablju, ki ga bo s cesarskim mečem »iz življenja v smrt hinrihtal«; naknadno je pripisan še en stavek o izvršitvi kazni. Veliko več pa so si dali opraviti sodniki z drugim Gregorjem 70 let pozneje že samo z naštevanjem in upoštevanjem olajševalnih in oteževalnih okoliščin ob vsakokratnem sojenju. Nedvomno se je glede na prvo polovico 18. stoletja razlikoval že sam postopek proti obdolžencu, kazni so bile blažje, tudi za nepoboljšljive tatove in za roparje, za katere je bila prej smrtna kazen tako rekoč obvezna. Opažati pa je tudi vedno več opustitev pregona zaradi nezadostnosti dokazov, kar se je v nadaljevanju 19. stoletja še stopnjevalo in povzročalo v javnosti nejevoljo in tudi določeno nepripravljenost ovajanja (znanih) razbojnikov, saj je nad prijaviteljem vedno visela grožnja maščevanja lopova (rokovnjača!), ki ga bodo izpustili zaradi pomanjkanja dokazov ali po nekaj letih zapora. Javno mnenje pa je zahtevalo (in zahteva še danes), da kazen za zločin mora biti in da je pravično, če obsojenec bolj trpi kot pošteni ljudje oziroma oškodovani zaradi zločina. Kritike kaznilniškega sistema v prvi polovici 19. stoletja so med drugim poudarjale, da dostikrat reveži in celo delavci bolj stradajo kot jetniki, saj so ti manj lačni, imajo redno prehrano, streho nad glavo in ne prezebajo. V prvi polovici 18. stoletja zagotovo ni bilo tako!

18. predavanje – 18. 10. 2012

Luka Vidmar, *Ljubljana*

Prepovedane knjige na Kranjskem do konca 18. stoletja

Samo nekaj desetletij po izumu tiska so začele posvetne in cerkvene oblasti v vseh deželah povečevati nadzor nad produkcijo in prodajo knjig, ki so postajale vse bolj vpliven medij. Cenzurni ukrepi so se množili z zaostrovanjem verskega konflikta od leta 1517 naprej. V veljavo so stopali razni indeksi sumljivih knjig, od katerih je bil v katoliški Evropi najbolj definiran, enoten in učinkovit *Index librorum prohibitorum*. Prvo izdajo je leta 1559 odobril papež Pavel IV., leta 1564 pa je Tridentinski koncil potrdil milejšo verzijo s podrobnimi pravili in s katalogom prepovedanih knjig. Tej so vsakih nekaj desetletij sledile nove, popravljene in dopolnjene izdaje. Indeks je na knjižno kulturo katoliške Evrope pomembno vplival predvsem do konca 18. stoletja. Njegov namen je bil vedno enak: zaščititi vero in moralo ljudi s prepovedjo prodajanja, branja, posedovanja in razširjanja spornih knjig. Knjige so bile prepovedane z dekreti inkvizicije, ki jih je potrdil papež, ali z bulo oziroma brevom samega papeža. Kršiteljem tridentinskih pravil so grozile stroge kazni, od katerih je bila najhujša ekskomunikacija, torej izobčenje. Prepovedane knjige je v najslabšem primeru doletelo uničenje. Tisti, ki jih je želel brati, je moral pridobiti dovoljenje bodisi od Kongregacije Svete inkvizicije bodisi od lokalnega ordinarija. Za Kranjsko je bil poleg rimskega indeksa zavezujoč avstrijski državni indeks *Catalogus librorum a Commissione Aulica prohibitorum*, ki je izhajal na Dunaju od leta 1754 do 1780.

Rimski indeks v prvih desetletjih po prvi izdaji na Kranjskem še ni imel prave moči. Katoliški deželni knez namreč tedaj še

ni mogel uveljaviti svoje pravice do določitve verskega značaja dežele, ker je za boj s Turki potreboval podporo protestantskih deželnih stanov. Prepovedanih knjig v drugi polovici 16. stoletja niso imeli le protestanti (Primož Trubar, Pankracij Kupljenik), temveč v velikem številu tudi katoliki (Janez Krstnik pl. Seebach, Gašper Žitnik, Tomaž Hren). Obdobje razmeroma obsežnega kroženja spornih tiskov se je končalo leta 1598, ko je nadvojvoda Ferdinand ukazal, naj Kranjsko zapustijo protestantski predikanti, leta 1600 pa je ustanovil rekatolizacijsko komisijo na čelu s škofom Hrenom. Med njenimi nalogami je bila tudi zaplenba prepovedanih protestantskih, torej protidržavnih knjig. Te so po opravljenem očiščenju kraja javno sežgali na glavnem trgu. Večje število knjig je zgorelo le v Ljubljani, povsod drugod so bile grmade zgolj svarilnega značaja. Komisija je iskala predvsem najhujše krivoverske, tj. protestantske teološke knjige. Velika večina uničenih knjig je bila pisana v nemščini (Luther, Melancthon). Prav nič niso bila tedaj sporna in v nevarnosti dela protestantov, ki niso bila teološka in niso bila uvrščena na indeks (Adam Bohorič, Hieronim Megiser, David Verbec). Prav tako komisija ni uničevala protestantskih prevodov *Svetega pisma*. Tridentinski koncil je namreč pogojno – odločitev je bila prepuščena lokalnemu ordinariju – dovolil uporabo protestantskih biblijskih prevodov, ki niso vsebovali spornih nauk (Dalmatinova Biblija).

Leta 1601, po koncu rekatolizacije in po začetku katoliške obnove, spornih knjig niso več uničevali, temveč so jih vključevali v cerkvene knjižnice, na primer v knjižnice jezuitskega kolegija in drugih samostanov v Ljubljani ter v škofijsko knjižnico v Gornjem Gradu. Kljub temu pa razmere v prvi polovici 17. stoletja niso bile naklonjene importu novih prepovedanih knjig. Ta se je zopet povečal šele po vestfalskem miru, ki je končal poldrugo stoletje trajajoče verske nemire in vojne ter Evropi prinesel politično stabilnost. Prepovedano knjigo so tedaj že lahko dojeli predvsem kot anti-kviteto in luksuzni predmet (Janez Andrej pl. Stemberg). V istem

času je postala tudi nujno pomagalo sodobnega učenjaka ali literata, ki svojega znanja ni več omejeval z indeksom (Janez Vajkard Valvasor). Zanimanje za prepovedane knjige se je razmahnilo v novih razmerah konec 17. stoletja. V tem času dosledno izpolnjevanje tridentinskih pravil glede prepovedanih knjig ni bilo več potrebno. Poleg tega je zaradi vse večje in jezikovno vse raznovrstnejše produkcije postajalo nemogoče. Indeks je praktično prenehal biti podlaga za pregon tiskarjev, knjigarnarjev in bralcev. Zaradi stabilizacije političnih in religioznih razmer se je tedaj povečala gibljivost pripadnikov višjih socialnih razredov. Kranjci so vse pogosteje študirali in službovali v kozmopolitskih prestolnicah Italije in Svetega rimskega cesarstva. Tam so prišli v stik s črnim knjižnim trgom, kjer so kupovali iz poklicnih razlogov, zaradi zanimanja za teologijo, zgodovino, pravo ali medicino, pogosto pa tudi za osebno razvedrilo (Marko Gerbec, Janez Krstnik Prešeren). V ta namen so izkoriščali predvsem bližino Benetk, ki so kot daleč največji in od Rima najbolj neodvisni italijanski tiskarski in knjigotrški center natisnile in nudile največ prepovedanih knjig južno od Alp (Janez Anton Dolničar, Janez Gašper Corusi). Od versko spornih knjig so na Kranjsko pritekale tako najstarejše kakor najnovejše protestantske knjige. Politično sporni tiski so napadali ustaljeno ureditev katoliške Evrope, zlasti Cerkev, cerkvene in posvetne vladarje, države, posebej Papeško državo in Španijo, ter redove, predvsem jezuite (Machiavelli, Boccacchino). Med moralno sporna pa so spadala zelo raznovrstna dela, najpogosteje erotično leposlovje (Boccaccio, Pallavicino), knjige o spolnosti, radikalni filozofski in libertinski spisi ter knjige o eksorcizmu, torturi in okultizmu (Paracelsus, *Malleus malleficarum*). Proces vse bolj neovirane recepcije prepovedanih knjig je napredoval v 18. stoletju, ko je imela Cerkev na voljo vedno manj represivnih in političnih sredstev za uveljavljanje lastne knjižne politike in ko so se povsod krepili njej nasprotni idejni tokovi. Tisti, ki so si to želeli, so do prepovedanih knjig prišli na lahek način, poleg tega se jim ni bilo treba bati niti najmilejših

kazni (Frančišek Jožef Thallmainer). V plemiške knjižnice so tedaj že prihajali razsvetljenski traktati (Comazzi), katerih širjenja indeks ni mogel več zaustaviti (Franc Henrik baron Raigersfeld).

19. predavanje – 30. 11. 2012

Stanko Kokole, *Ljubljana*

Robbov Narcis in nimfa Eho: okamenela podoba in nevidni odmev poganske bajke sredi 18. stoletja

Narcisova fontana, ki danes krasi dvoriščne arkade ljubljanskega Rotovža, je najverjetneje nastala okrog leta 1740 v kiparski delavnici Francesca Robbe (1698–1757) in je bila morebiti že na začetku zamišljena kot ključni okras stopnišča v vhodni veži graščine Bokalce (*Stroblhof*). Robbova občutena upodobitev starogrške bajke o samovšečnem efebu, ki se na smrt zaljubi v lastno zrcalno podobo, zagotovo spada med bolj domiselne odzive evropskih kiparjev in slikarjev 17. in 18. stoletja na vsem dobro znane Ovidijeve verze (*Metamorfoze* 3.339–510). Ti bi – skupaj z nekaterimi preostalimi različicami te pripovedke – ob pogledu na marmorni kip sedečega Narcisa, obdanega s skalnimi skladi iz rdečkasto-sivega apnenca, utegnili tudi kultivirano zgodnjenovoveško občinstvo na Kranjskem spodbuditi k refleksiji o (v visokobaročnem obdobju nič manj pogosto tematiziranem) vzporednem mitološkem motivu neuslišano koprneče nimfe Eho, od katere ostane le nevidni odmev.

V predavanju predstavljena hipotetična interpretacija Robbove Narcisove fontane je bila deloma predstavljena tudi v dveh doslej objavljenih razpravah:

Stanko Kokole: Francesco Robba and the Classical Tradition: the Case of Narcissus. *Francesco Robba and Venetian Sculpture of the Eighteenth Century: Papers from an International Symposium, Ljubljana, 16th–18th October, 1998* (ur. Matej Klemenčič, Janez Höfler, Nataša Golob in Samo Štefanac). Ljubljana: Rokus, 2000, str. 165–174.

Stanko Kokole: Bellorijeva bronasta statueta sedečega Merkurja v ilustriranih starinoslovnih tiskih do leta 1757 in marmorni Narcis Francesca Robbe. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n.v. 47, 2011, str. 218–237.

BIBLIOGRAFIJA O 18. STOLETJU NA SLOVENSKEM
(2000–2012)

LITERARNA ZGODOVINA
(zbrala Luka Vidmar in Matija Ogrin)

ČLANKI

Janko Kos: Recepcija antičnih mitov v slovenski literaturi. *Poligrafi* 8, 2003, št. 31/32, str. 149–169.

Neža Zajc: Škofjeloški pasijon – med vero in dvomom. *Jezik in slovstvo* 48, 2003, št. 5, str. 25–37.

Marko Juvan: Literary self-referentiality and the formation of the national literary canon. The topoi of Parnassus and Elysium in the Slovene poetry of the 18th and 19th centuries. *Neohelicon* XXXI, 2004, št. 1, str. 113–123.

Igor Grdina: Osemnajsto stoletje in Žiga Zois. *Glasnik Slovenske matice* 29/31, 2005/2007, št. 1/3, str. 112–117.

Peter Svetina: Devovi epigrami v Pisanicah. *Jezik in slovstvo* 50, 2005, št. 6, str. 63–70.

Barbara Pregelj: Algunas imágenes del otro en la literatura antigua eslovena o qué tienen que ver los españoles con los turcos. *Verba hispanica* 14, 2006, str. 119–127.

Luka Vidmar: Podoba protestantske književnosti v starejših pregledih slovstva na Slovenskem. Od Trubarjevega Registra slovenskih knjig do Čopove Literature Slovencev. *Slavistična revija* 54, 2006, št. 1, str. 11–32.

Janko Kos: Zgodnja dela Antona Tomaža Linhart. *Slavistična revija* 55, 2007, št. 3, str. 447–461.

Denis Poniž: A. T. Linhart in problem meščanske žaloigre. *Jezik in slovstvo* 52, 2007, št. 2, str. 3–15.

Boris Golec: Raspova knjiga obrazcev – mala zakladnica uradovalne slovenščine 17. in prve polovice 18. stoletja. *Arhivi* 31, 2008, št. 1, str. 63–96.

Stanislav Južnič: Letters from Augustin Hallerstein, an eighteenth century jesuit astronomer in Beijing. *Journal of astronomical history and heritage* 11, 2008, št. 3, str. 219–225.

Matija Ogrin: Vprašanja tradicije Škofjeloškega pasijona. Ekdotična perspektiva. *Slavistična revija* 56, 2008, št. 3, str. 289–304.

Luka Vidmar: »Ad usum publicum destinata«. O javnem značaju Semeniške knjižnice v Ljubljani. *Zgodovinski časopis* 62, 2008, št. 1/2, str. 187–202.

Matija Ogrin: Baročni frančiškanski pisatelj Anton Brešan (1638–1708) in njegov slovstveni opus. *Slavistična revija* 57, 2009, št. 4, str. 555–562.

Blanka Bošnjak: Vodnikovo prozno delo. *Jezik in slovstvo* 55, 2010, št. 1/2, str. 61–75.

Aleksander Bjelčevič: Strofika Valentina Vodnika. *Glasnik Slovenske matice* 33, 2011, str. 169–190.

Matija Ogrin: Dober Legent teh Suetnikov. Koroški rokopis iz 18. stoletja. *Primerjalna književnost* 34, 2011, št. 3, str. 65–79.

Matija Ogrin: Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja. *Slavistična revija* 59, 2011, št. 4, str. 385–399.

Luka Vidmar: Aleš Žiga Dolničar in knjige o Beneški republiki. *Knjižnica* 55, 2011, št. 4, str. 31–48.

Katja Mihurko Poniž: Nekaj ugotovitev o Linhartovi Miss Jenny Love. *Slavistična revija* 60, 2012, št. 1, str. 1–13.

Matija Ogrin, Jan Jona Javoršek, Tomaž Erjavec: Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja. Repozitorij, digitalna knjižnica in raziskovalno okolje. *Knjižnica* 56, 2012, št. 3, str. 161–173.

POGLAVJA

Barbara Pregelj: *Aprendices sin maestros. Reflexiones sobre el barroco y el neobarroco (en la literatura eslovena). Actas del V congreso »Cultura Europea«*. Ur. Enrique Banús, Beatriz Elío. Pamplona: Aranzadi, 2000, str. 931–936.

Jože Faganel: *Govorništvo na Slovenskem. George Alexander Kennedy: Klasična retorika ter njena krščanska in posvetna tradicija od antike do sodobnosti (Agora)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001, str. 357–375.

Peter Svetina: Japljev prevod Popovega Rondeauja. *Prevanje srednjeveških in renesančnih besedil* (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev, 27). Ur. Martina Ožbot. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 2002, str. 337–341.

Aleksander Bjelčevič: *Kratki verz slovenskih pesmi od 15. do 18. stoletja. Słowiańska metryka porównawcza. 8. Krótkie rozmiary wierszowe*. Ur. Lucylla Pszczołowska, Dorota Urbańska. Warszawa: Instytut Badań Literackich, 2004, str. 223–277.

Blanka Bošnjak: *Baročna pridiga skozi optiko sodobne slovenske kratke proze. Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode* (Obdobja, 25). Ur. Boža Krakar Vogel. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2008, str. 137–148.

Matija Ogrin: *Retorska proza na Slovenskem na začetku 18. stoletja. Stolnica sv. Nikolaja v Ljubljani. 1707*. Ur. Metod Benedik. Ljubljana, Celje: Stolna župnija sv. Nikolaja, Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti, Društvo Mohorjeva družba, 2008, str. 124–147.

Luka Vidmar: *Prva javna znanstvena knjižnica na Slovenskem. Sedemdeset let Biblioteke Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (Biblioteka, 13). Ur. Marija Fabjančič, Dušan Merhar, Drago Samec, Dušan Koman. Ljubljana: SAZU, 2008, str. 95–117.

Luka Vidmar: *Stolnica sv. Nikolaja v Ljubljani in bazilika sv. Petra v Rimu. Baročna komparacija Janeza Gregorja Dolničarja. Stolnica sv. Nikolaja v Ljubljani. 1707*. Ur. Metod Benedik. Ljub-

ljana, Celje: Stolna župnija sv. Nikolaja, Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti, Društvo Mohorjeva družba, 2008, str. 166–187.

Luka Vidmar: Zois in Horacij. *Liturgia – theologia prima. Zbornik ob osemdesetletnici profesorja Marijana Smolika*. Ur. Rafko Valenčič, Slavko Kranjc, Jože Faganel. Ljubljana, Celje: Teološka fakulteta, Družina, Celjska Mohorjeva družba, 2008, str. 447–463.

Igor Grdina: Anton Tomaž Linhart. *Nova slovenska biografija* (Življenja in dela, 4, Biografske in bibliografske študije, 3). Ur. Andrej Rahten. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, str. 113–126.

Marjana Kobe: Prvi prevodi tujega posvetnega mladinskega slovstva v 18. stoletju. *Odprta okna. Komparativistika in prevajalstvo. Majdi Stanovnik ob 75. rojstnem dnevu*. Ur. Martina Ožbot, Darko Dolinar, Tone Smolej. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, str. 131–140.

Luka Vidmar: Pohlinov prevod Gellertovih epistolarnih modelov in problem slovenskega pisma v razsvetljenstvu. *Odprta okna. Komparativistika in prevajalstvo. Majdi Stanovnik ob 75. rojstnem dnevu*. Ur. Martina Ožbot, Darko Dolinar, Tone Smolej. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009, str. 113–129.

Aleksander Bjelčevič: Kaj spada v starejšo književnost do Pisanic? *Reformacija na Slovenskem* (Obdobja, 27). Ur. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2010, str. 3–8.

Jože Faganel, Luka Vidmar: Literatura barokko (vtoraja polovina XVII – sredina XVIII v.). *Slovenskaja literatura. Ot istokov do rubeža XIX – XX vekov*. Ur. Nadežda Nikolaevna Starikova. Moskva: Indrik, 2010, str. 97–108.

Stanislav Južnič: Hacquetova avtobiografija – prvorazredno zavajanje bralca. *Avtobiografski diskurz. Teorija in praksa avtobiografije v literarni vedi, humanistiki in družboslovju* (Studia litte-

itaria). Ur. Alenka Koron, Andrej Leben. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2011, str. 207–218.

Matija Ogrin: Slovenska frančiškanska pridiga baročne dobe. Pisatelji Anton Brešan, Evgen Lauer in Adavkt Nickel ter njihove rokopisne pridige. *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Ur. Miha Preinfalk. Ljubljana: ZRC SAZU, 2011, str. 227–248 (<http://sd18.zrc-sazu.si/LinkClick.aspx?fileticket=ZiJcOtwAweI%3d&tabid=58>).

Matija Ogrin: Slovensko slovstvo v okvirih ljubljanske škofije. *Ljubljanska škofija. 550 let*. Ur. France M. Dolinar. Ljubljana: Nadškofija, 2011, str. 421–436.

Luka Vidmar: Ljubljanski škofijski duhovniki kot pisci latinskih in nemških del v dobi baroka in razsvetljenstva. *Ljubljanska škofija. 550 let*. Ur. France M. Dolinar. Ljubljana: Nadškofija, 2011, str. 437–456.

Luka Vidmar: Prepovedane knjige na Kranjskem od indeksa Pavla IV. (1559) do indeksa Pija VI. (1786). *Svetovne književnosti in obrobja* (Studia litteraria). Ur. Marko Juvan. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.

MONOGRAFIJE

Marija Kacin: *Žiga Zois in italijanska kultura*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.

Janko Kos: *Primerjalna zgodovina slovenske literature* (2. izdaja). Ljubljana: Mladinska knjiga, 2001.

Palmarium empyreum. Spremne študije (Dela 55/III). Ur. Jože Pogačnik, Kajetan Gantar, Jože Faganel. Ljubljana: SAZU, 2001.

Marjana Kobe: *Vedež in začetki posvetnega mladinskega slovstva na Slovenskem. 1778–1850*. Maribor: Mariborska knjižnica, 2004.

Anton Tomaž Linhart. Jubilejna monografija ob 250-letnici rojstva. Ur. Ivo Svetina, Francka Slivnik, Verena Štekar Vidic.

Ljubljana, Radovljica: Slovenski gledališki muzej, Muzeji radovljiske občine, 2005.

Majda Stanovnik: *Slovenski literarni prevod. 1550–2000* (Studia litteraria). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005.

Marijan Dovič: *Slovenski pisatelj. Razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu* (Studia litteraria). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.

Peter Svetina: *Kitične oblike v starejši slovenski posvetni poeziji* (Studia litteraria). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.

Luka Vidmar: *Zoisova literarna republika. Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov* (Studia litteraria). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010.

Kozma Ahačič: *Zgodovina misli o jeziku na Slovenskem. Katoliška doba (1600–1758)* (Linguistica et philologica, 28). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.

KRITIČNE IZDAJE

Marko Pohlin: *Kraynska grammatika. Bibliotheca Carnioliae. Znanstvenokritična izdaja*. Ur. Jože Faganel. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003.

Oče Romuald: *Škofjeloški pasijon. Znanstvenokritična izdaja*. Ur. Matija Ogrin. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba, SAZU, ZRC SAZU, 2009.

Oče Romuald: *Škofjeloški pasijon. Elektronska znanstvenokritična izdaja*. Ur. Matija Ogrin. Celje, Ljubljana: ZRC SAZU, 2009 (<http://nl.ijs.si/e-zrc/sp/index-sl.html>).

Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar: *O slovstvu na Kranjskem. Znanstvenokritična izdaja*. Ur. Luka Vidmar. Ljubljana: SAZU, 2009.

Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja. Ur. Matija Ogrin. Ljubljana: ZRC SAZU, 2011 (<http://nl.ijs.si:8080/fedora/get/nrss:nrss/VIEW/>).

Slovenska prisežna besedila trških skupnosti in neagrarnih poklicnih skupin do konca predmarčne dobe (Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva). Ur. Boris Golec. Ljubljana: ZRC SAZU, 2011 (<http://nl.ijs.si/e-zrc/prisege/>).

**BIBLIOGRAFIJA O 18. STOLETJU NA SLOVENSKEM
(2000–2012)**

PРАВNA ZGODOVINA
(zbral Marko Kambič)

a) Periodika

**ZBORNİK ZNANSTVENIH RAZPRAV PRAVNE FAKULTETE
V LJUBLJANI**

Marko Kambič: Temeljne značilnosti razvoja kazenskega prava na Slovenskem do leta 1848. *ZZR* 60, 2000, št. 2, str. 77–105.

Marko Kambič: Spodnjeavstrijski intestatni red iz leta 1720 – med tradicijo in spremembo. *ZZR* 66, 2006, št. 1, str. 113–143.

LEX LOCALIS. Journal of Local Self–Government

Borut Holcman, Gernot Kocher: Die rechtshistorische Basis der Gemeindeautonomie. *Lex localis* 3, 2005, No. 4, str. 17–31.

Katja Škrubej: Courtroom oaths and patrimonial court in 18th–century Carniola : vestiges of 'ius proprium' and local autonomy : (The case of the Estate of Vedes/Bled). *Lex localis* 10, 2012, No. 3, str. 203–228.

ARHIVI. Glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije

Boris Golec: Iz zgodovine pisarniške slovenščine v 1. polovici 18. stoletja. *Arhivi* 24, 2001, št. 1, str. 87–108.

Ugo Cova: Trieste, Gorizia, Lubiana. Analisi storica delle interferenze istituzionali fra tre province limitrofe in epoca austriaca. *Arhivi* 25, 2002, št. 1, str. 77–82.

Darko Darovec: Struktura koprskega uradništva v 18. stoletju. *Arhivi* 25, 2002, št. 1, str. 83–90.

Borut Holcman: Pogodbe med gosposčino Negova in podložniki o opravljanju tlake. *Arhivi* 26, 2003, št. 1, str. 61–67.

Matevž Košir: Primeri starejših oporok v slovenščini, ki jih hrani Arhiv Republike Slovenije. *Arhivi* 26, 2003, št. 1, str. 89–114.

Boris Golec: Neznana starejša uradovalna slovenica s Štajerskega (1677–1803). *Arhivi* 27, 2004, št. 2, str. 307–321.

Metka Bukošek: Zemljiška knjiga od začetka do danes. *Arhivi* 28, 2005, št. 1, str. 183–200.

Boris Golec: Ljubljansko škofijsko gospostvo (Pfalz) – zakladnica slovenskih sodnih priseg (1752–1811). *Arhivi* 28, 2005, št. 2, str. 239–312.

Marjan Vogrin: Ženitna pogodba in inventarji družine Mlinerič (1744–1802). *Arhivi* 30, 2007, št. 2, str. 165–175.

Boris Golec: Raspova knjiga obrazcev – mala zakladnica uradovalne slovenščine 17. in prve polovice 18. stoletja. *Arhivi* 31, 2008, št. 1, str. 63–96.

ACTA HISTRIAE

Eva Holz: Uradniška čast v 18. stoletju. Razmere v avstrijski Istri v času vlade Marije Terezije. *AH* 8, 2000, št. 1, str. 207–224.

Andrej Studen: Inscenirane usmrtitve. Spreminjanje kaznovanja s smrtjo od 16. do 20. stoletja. *AH* 10, 2002, št. 1, str. 223–246.

Dragica Čeč: Nasilne detomorilke ali neprištevne žrtve? Spreminjanje podobe detomora v 18. in v začetku 19. stoletja. *AH* 15, 2007, št. 2, str. 415–440.

Dragica Čeč, Aleksej Kalc: Vzpostavitev modernega policijskega sistema v prostopristaniškem Trstu sredi 18. stoletja. *AH* 18, 2010, št. 3, str. 515–538.

Eva Holz: Policijski predpisi o cestah, vozovih in potnikih od cesarice Marije Terezije do sredine 19. stoletja. *AH* 18, 2010, št. 3, str. 557–596.

Boris Golec: Dunajska policija nima posluha za prinašalce peticij »civilne družbe« s Kranjskega : kako je Kostanjevica leta 1795 dokončno izgubila boj za ohranitev mestne avtonomije. *AH* 18, 2010, št. 3, str. 597–626.

ANNALES. Anali za istrske in mediteranske študije

Darko Darovec: Vinske mere in davki v severozahodni Istri v obdobju Beneške republike. *Annales*, Ser. hist. sociol. 10, 2000, št. 2 (22), str. 519–530.

Eva Holz: Sol kot državni monopol. Od cesarice Marije Terezije do marčne revolucije leta 1848. *Annales*, Ser. hist. sociol. 11, 2001, št. 1, str. 105–120.

Aleksej Kalc: Vinogradništvo in trgovina z vinom na Tržaškem v 18. stoletju kot področje spora med »tradicionalnim« in »inovativnim«. *Annales*, Ser. hist. sociol. 15, 2005, št. 2, str. 291–308.

Darko Darovec: Olive oil, taxes and smuggling in Venetian Istria in modern age. *Annales*, Ser. hist. sociol. 19, 2009, št. 1, str. 39–58.

ZGODOVINA ZA VSE

Gorazd Stariha: Trije tolovaji. Tri zgodbe o ljudeh, ki so kradli pa so jih prijeli, o sojenju ter o pravnem redu. *ZZV* 7, 2000, št. 1, str. 47–58.

Dragica Čeč: Kako velike so bile male kraje Matevža Kavčiča. O pomenu sodnih protokolov za razumevanje življenja posameznika in za izoblikovanje javne podobe zločinca v 18. stoletju. *ZZV* 12, 2005, št. 2, str. 16–48.

Dušan Kos: Ljubezen in zakonska zveza v ognju grešnosti : prispevek k zgodovini »morale« na Slovenskem med 16. in 18. stoletjem. *ZZV* 15, 2008, št. 1, str. 5–36.

KRONIKA. Časopis za slovensko krajevno zgodovino

Andreja Klasinc Škofljanec: Ljubljanska policija v drugi polovici 18. stoletja. *Kronika* 50, 2002, št. 3, str. 291–300.

Dragica Čeč: »Nisem kradel lesa, samo veje sem pobiral!« (O vzrokih in načinih preganjanja gozdnih prekrškov v ribniškem gospostvu na prehodu iz 18. v 19. stoletje). *Kronika* 52, 2004, str. 17–34.

Željko Oset: Teharska koseška skupnost skozi prizmo sodnega protokola koseškega sodišča v obdobju 1715–1718. *Kronika* 56, 2008, št. 2, str. 463–472.

Eva Holz: Nekoč, v starih časih ... Utrinki o razbojništvu na Kranjskem. *Kronika* 57, 2009, Izredna številka. V zlatih črkah v zgodovini. Razprave v spomin Olgi Janša–Zorn, str. 81–96.

Dragica Čeč: »Jo s hudim kaznovanjem opomniti, kje so meje častnosti«. Načini discipliniranja meščanskih hčera na prehodu iz 18. v 19. stoletje. *Kronika* 57, 2009, Izredna številka. V zlatih črkah v zgodovini. Razprave v spomin Olgi Janša–Zorn, str. 175–194.

OSTALA PERIODIKA

Bojan Kukec: Iz pravne zgodovine Vrhnike. Vrhniški pranger – sramotilni steber. *Vrhniški razgledi* 4, 2003, str. 17–24.

Ella Tomšič Pivar: Nekaj vidikov čarovništva v Prekmurju. *Zbornik Soboškega muzeja* 11–12 (2008), str. 67–112.

Nataša Podgoršek: Zgodovina uprave v Mariboru 1750–1819. *SHS* 6, 2006, št. 2–3, str. 361–379.

Marija Terpin: Marina Melhiorca – pomočnica tatov. *Idrijski razgledi* 42, 2007, št. 2, str. 84–99.

Vincenc Rajšp: Uveljavljanje slovenščine kot poslovnega jezika v času Marije Terezije in Jožefa II. : patenti v slovenskem jeziku. *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 2007, Bd. 53, str. 67–72.

Aleksej Kalc: Konskripcija tržaškega Teritorija iz let 1777/78. *Zgodovinski časopis* 62, 2008, št. 1/2, str. 29–44.

b) Monografske publikacije in njihovi deli

Vladimir Simič: Civilno pravo in sodstvo od 18. stoletja do 1990. V: Jože Žontar (ur.): *Pravo, zgodovina, arhivi*. 1, Prispevki za zgodovino pravosodja. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2000, str. 21–36.

Marko Kambič: Razvoj kazenskega prava na Slovenskem do leta 1848/Die Entwicklung des Strafrechts im slowenischen Raum bis zum Jahre 1848. V: Nataša Budna Kodrič et al. (ur.): *Malefične svoboščine Ljubljančanov : ljubljanski kazenski sodni red/ Deren von Laibach Malefitzfreyhaittn* (Gradivo in razprave, 25). Ljubljana: Zgodovinski arhiv; Graz: Institut für österreichische Rechtsgeschichte und europäische Rechtentwicklung der Karl–Franzens–Universität, 2004, str. 145–163/164–182.

Dušan Kos: *O melanholiji, karierizmu, nasilju in žrtvah : tržaška afera Gallenberg 1740* (Knjižnica Annales, 37). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno–raziskovalno središče: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2004.

Dragica Čeč: »Svoje prsi pokažem raje hudiču kot tebi!« : o detomoru kot enem izmed načinov ravnanja ob nezaželeni nosečnosti, o socialnih vezeh in strategijah branjenja pred sodiščem na podlagi primerov iz 18. stoletja na Kranjskem. V: Aleksander Žižek (ur.): *Ženske skozi zgodovino : zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev*, Celje, 30. september – 2. oktober 2004.

Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2004, str. 293–300.

Janez Cvirn: *Boj za sveti zakon : prizadevanja za reformo poročnega prava od 18. stoletja do druge svetovne vojne*. Zbirka Zgodovinskega časopisa, 30. Ljubljana, 2005.

Darko Darovec: Ponižani, razžaljeni in izgnani : tihotapstvo in razbojništvo v beneški Istri v novem veku. V: Darja Mihelič (ur.): *Ad fontes : Otorepčev zbornik*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2005, str. 357–365.

Borut Holcman: Der Wandel in der Grundherrschaft. V: Harald Heppner (ur.), Nikolaus Reisinger (ur.): *Steiermark : wandel einer Landschaft im langen 18. Jahrhundert*. Wien; Köln; Weimar: Böhlau, 2006, str. 177–189.

Borut Holcman: Das steirische Weingartenrecht – ein Ansatzpunkt in Richtung sozialer Gleichheit. V: Cristoph Haidacher (ur.), Richard Schober (ur.): *Bericht über den 24. Österreichischen Historikertag in Innsbruck* : veranstaltet vom Tiroler Landesarchiv und dem Verband Österreichischer Historiker und Geschichtsvereine in der Zeit vom 20. bis 23. September 2005, (Veröffentlichungen des Verbandes Österreichischer Historiker und Geschichtsvereine, Bd. 33). Innsbruck: Verband Österreichischer Historiker und Geschichtsvereine: Österreichisches Staatsarchiv, 2006, str. 236–247.

Marko Kambič: *Recepcija rimskega dednega prava na Slovenskem s posebnim ozirom na dedni red Karla VI*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.

Boris Golec: *Mestna prisežna besedila v slovenskem jeziku do začetka 19. stoletja*, (Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva). Matija Ogrin (ur.). Izd. 1.0. Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2009.

Dragica Čeč: Dojemanje obdobja mladosti v teoretičnih tekstih in poselski zakonodaji habsburške monarhije v drugi polo-

vici 18. stoletja. V: Elena Uljančič–Vekić et al. (ur.): *Filii, filiae – : položaj i uloga djece na jadranskom prostoru* : zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, [održanog u Poreču od 21. do 23. svibnja 2009.] : position and role of children in the Adriatic area : collected papers from the international scientific conference, (Istarski povijesni biennale, sv. 4). Poreč: Zavičajni muzej Poreštine; Pazin: Državni arhiv; Pula: Sveučilište Jurja Dobrile, 2011, str. 184–203.

Boris Golec: *Slovenska prisežna besedila trških skupnosti in neagrarnih poklicnih skupin do konca predmarčne dobe*, (Elektronske znanstvenokritične izdaje slovenskega slovstva). Matija Ogrin (ur.), Majda Merše (ur.), Kozma Ahačič (ur.). Izd. 1.0. Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2011.

Vincenc Rajšp: Jožefinizem in jožefinske reforme na Slovenskem. V: Miha Preinfalk (ur.): *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Elektronska izd. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011, str. 75–81.

Jože Žontar: Poseganje države v notranji ustroj in poslovanje kranjskih mest v drugi polovici 18. stoletja. V: Miha Preinfalk (ur.): *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Elektronska izd. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011, str. 21–34.

Markus Steppan: Agrar- und Forstrechtliche Bestimmungen als soziales, wirtschaftliches und rechtliches Steuerungsinstrument. V: Miha Preinfalk (ur.): *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*. Elektronska izd. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU: Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011, str. 34–50.

Dragica Čeč: Pravni položaj in življenjske usode [!] in revščini izpostavljenih otrok na koncu 18. in v začetku 19. stoletja. V: Aida Škoro Babić et. al.: *Zgodovina otroštva*, (Zbirka Zgodo-

vinskega časopisa, 45). Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2012, str. 217–230.

Marko Kambič: Codification du droit des successions ab intestat sur le territoire slovène au XVIIIe siècle entre confrontation et acculturation. Gojoso, Éric (ur.). *Cahiers poitevins d'Histoire du droit*. – Quatrième cahier, Collection de la Faculté de droit et des sciences sociales de Poitiers, Poitiers, LGDJ Paris, 2012, str. 7–17.